

Vlaanderen
is kansrijk opgroeien

Transitie tussen thuis, buurt, kinderopvang en kleuterschool

Doe-pakket Inzetten op warme transitie

Dit doe-pakket kwam tot stand in samenwerking met

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

vbjk
Vernieuwing in de
Basisvoorzieningen
voor Jonge Kinderen

VOORAF

WAT IS EEN DOE-PAKKET?

Een doepakket is een **kant en klaar pakket** waarmee voorzitters of ondersteuners van een lokaal samenwerkingsverband (LOK, LOP, Huis van het Kind) aan de slag kunnen om laagdrempelig bepaalde thema's aan te kaarten. Het is een **praktische leidraad** voor trekkers van lokale samenwerkingsverbanden om een bepaald thema te agenderen en te bespreken.

Dit doepakket warme transitie wil volgende **doelstellingen** bereiken:

- deelnemers laten kennismaken met en sensibiliseren met het thema van transitie tussen thuis, kinderopvang, buurt en kleuterschool;
- samen inzicht verwerven in de betekenis en het belang om in te zetten op dit thema;
- samen zicht krijgen op bestaande praktijken in de gemeente/stad die reeds bijdragen tot een warme transitie;
- samen lokale acties formuleren om een warme transitie te ondersteunen.

Bij de opmaak zijn we uitgegaan van de volgende **randvoorwaarden**:

- we mikken op een bespreking van korte duur vb. 1u- 1.30u;
- hou er rekening mee dat de timing eerder strak is en de tijdsduur van de verschillende delen minimaal is ingeschat;
- het gaat om een interactieve uitwisseling;
- idealiter zijn er verschillende doelgroepen vertegenwoordigd in het overleg (kinderopvang, school, ouders, bestuur, enz.);
- idealiter is er de bereidheid bij de deelnemers om samen aan dit thema te werken en tot actie over te gaan.

1 Inleiding/interactieve opwarmer om warm te maken voor dit thema

Doel: Deelnemers laten kennismaken met en sensibiliseren voor het thema warme overgang

Aanpak: Opwarmer met Pano reportage

Toon het startfragment uit de Pano-reportage 'Kan ons kleuteronderwijs beter?'

In de eerste minuten van [dit fragment](#) (tot 2:39) zien we instappertjes tijdens de eerste schooldag binnenkomen in de kleuterklas.

(duur: 2 minuten 39 seconden)

Na afloop van het fragment kan je volgende vragen aan de deelnemers stellen:

- Is deze situatie herkenbaar? Waarom wel/niet?
- Wat zie je gebeuren bij de kinderen, de ouders,

de leerkracht?

- Wat is er allemaal anders voor het kind bij de overstap naar school in vergelijking met de situatie waaruit het kind komt (thuis of kinderopvang)? (= kijken door de ogen van het kind)

INZOOMEN

Verandering door de bril van het kind

- Verschil in begeleider-kind-ratio: van 1-op-1-begeleiding (thuisituatie) naar groepssetting (ook verschil in ratio tussen kinderopvang en onderwijs).
- Andere begeleider/hechtingsfiguur

- Verschillende begeleiders doorheen de dag (voor-en naschoolse opvang, speeltijden, refter, turnzaal, enz.)
- Andere taal
- Andere ruimte en materialen (speelgoed, enz.)
- Andere kindjes/klasgenootjes
- Andere voeding en zelfstandig eten
- Andere dagindeling (vb. slapen, enz.)
- Andere gewoonten
- Verschil in context van zorg en leren
- Andere verwachtingen t.o.v. het kind rond zelfredzaamheid
- Andere verwachtingen t.o.v. het kind rond zindelijkheid
- Enz.

ACHTERGROND

Achtergrond bij de reportage: Kan ons kleuteronderwijs beter?

Pano onderzoekt in deze reportage de constructiefout in ons kleuteronderwijs en de soms pijnlijke gevolgen voor kleuters en leerkrachten.

In het startfragment dat we hier gebruiken, zien we een glimp van deze pijnlijke gevolgen voor de kinderen, maar evenzeer voor de leerkracht. Hoe haalbaar is het voor een leerkracht om in deze situatie een warm welkom te bieden?

Het kan nuttig zijn om dit korte startfragment te kaderen binnen de volledige reportage. Waak erover dat je bij de bespreking de klemtoon legt op het systeem en de impact van het systeem op de kinderbegeleiders/leerkrachten. Het is niet de bedoeling te oordelen over individuen.

ACHTERGROND

Wat is transitie?

De bespreking van het fragment en de vraag wat er anders is voor het kind bij de overstap naar school, kan aanleiding geven om te komen tot een definitie van transitie:

Transitie is een proces van continuïteit en verandering.

Proces: we kijken niet enkel naar de eerste schooldag, we kijken ook naar de tijd voor en na die overstap.

Continuïteit en verandering: transitie gaat steeds gepaard met verandering, maar indien die verandering zeer groot of abrupt is, kan dit moeizamere transities opleveren (welbevinden van het kind is laag). De sleutel tot warmere transities ligt in het werken aan continuïteit doorheen transities.

Hier staan we uitgebreider bij stil in het volgende onderdeel.

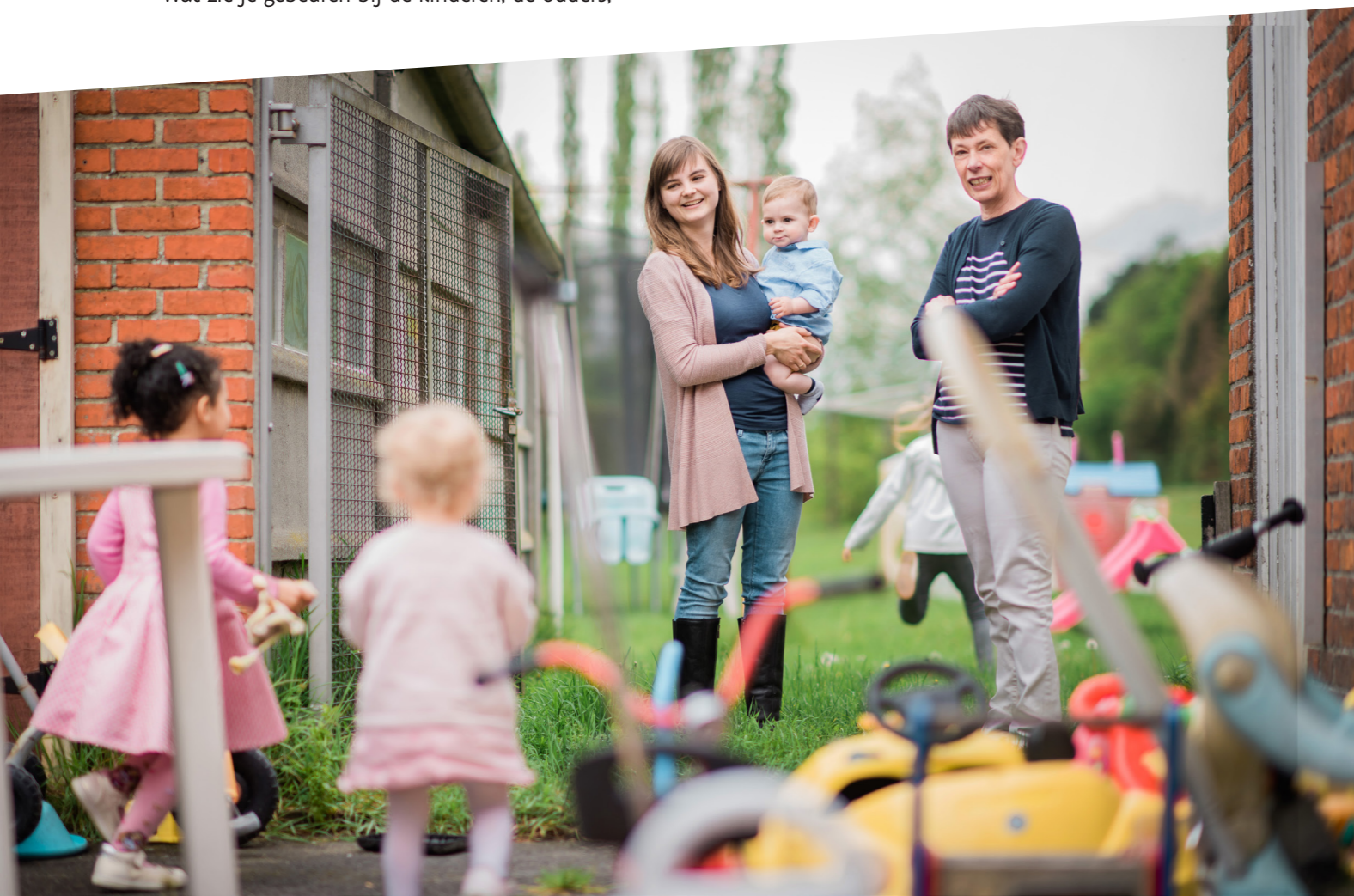
INSTRUMENT

Filmpje: eerste dag in de klas

Bron: VRT, Pano, seizoen 2016, aflevering 3 'Kan ons kleuteronderwijs beter?'

Link naar de volledige reportage: www.vrt.be/vrtnu/a-z/pano/2016/pano-s2016a3/

Tijdsduur: ongeveer 10 minuten

2 Theoretisch kader

definitiebepaling + belang van warme transitie

Doel: Inzicht verwerven in de betekenis en het belang om in te zetten op een warme overgang

Aanpak: De expert aan het woord en exploratie van het belang vanuit diverse perspectieven

2.1 Wat is warme transitie? Op zoek naar een definitie.

De kwaliteit van de overgang tussen thuis, buurt, kinderopvang en kleuterschool is cruciaal voor jonge kinderen. Deze overgang is te zien als een 'transitie', of een proces van continuïteit en verandering. Het is geen gebeurtenis van één dag, maar start ruim voor de gebeurtenis en duurt tot het moment waarop kinderen en gezinnen een gevoel van betrokkenheid hebben en in deze transitie erkend worden.

INSTRUMENT

Filmpje Introductie op het thema door expert

Katrien Van Laere - Vernieuwing in de Basisvoorziening voor Jonge Kinderen (VBJK) - geeft meer duiding bij warme transitie. Link: vimeo.com/593303513

Noot

Op het einde van het filmpje wordt gesproken over wat een lokaal bestuur kan doen inzake transitie, uiteraard geldt dit ook voor lokale netwerken en lokale samenwerkingsverbanden.

Je kan de PPT in bijlage gebruiken ter ondersteuning. Het geeft de kernpunten weer die Katrien Van Laere belicht.

Tijdsduur: ongeveer 10 min (filmpje 7 minuten)

2.2 Wat is het belang van het inzetten op warme transitie?

Bespreek het belang van warme transitie vanuit verschillende perspectieven/rollen.

Waarom is inzetten op een warme transitie van belang?

1. Voor kinderen
2. Voor ouders
3. Voor kinderbegeleiders/leerkrachten
4. Voor lokaal bestuur
5. Voor maatschappij als geheel

Verdeel de groep in subgroepjes die elk vanuit een bepaald perspectief nadenken over het belang van transitie. Koppel de input nadien terug in grote groep.

Tijdsduur: ongeveer 10 minuten

ACHTERGROND

Het belang van warme transitie voor verschillende actoren

Inspiratie voor punten 1, 2 en 3

Positieve impact op kinderen

Voelen zich welkom in een nieuwe omgeving

Ervaren verhoogd welbevinden en groeiende leerkansen

Ervaren minder emotionele stress bij de transitie

Kunnen positieve nieuwe sociale ervaringen opdoen

Houdt rekening met hun behoeften op vlak van holistische ontwikkeling, zorg en leren

Voelen zich veilig en beschermd, zodat ze autonoom kunnen ontdekken

Voelen zich positief ondersteund om te ontwikkelen en te groeien

Voelen zich meer op hun gemak omdat er continuïteit is tussen school en thuis – ouders en leerkrachten kennen en vertrouwen elkaar

Voelen dat ze deel uitmaken van een leergemeenschap en van de bredere samenleving

Positieve impact op gezinnen

Ervaren vertrouwen om om te gaan met de onzekerheid van een nieuwe fase

Voelen zich ondersteund door de school in de voorbereiding van de transitie en niet onder druk gezet om hun kind schoolrijp te maken

Zijn gerustgesteld, wat op zijn beurt een positieve invloed heeft op het kind

Voelen zich begrepen in het feit dat dit een nieuwe, opwindende en soms beangstigende fase is

Voelen zich welkom

Voelen zich op hun gemak om vragen te durven stellen aan de school

Voelen zich gewaardeerd en erkend in hun ouderrol

Voelen dat ze deel uitmaken van een leergemeenschap en van de bredere samenleving

Het vertrouwen zorgt ervoor dat ouders hun kinderen regelmatig naar de kleuterklas en de lagere school sturen, wat de leerkansen van de kinderen verhoogt

3 Analyse van bestaande situatie met interactieve methodiek warme transitie

Positieve impact op (de professionals in) basisvoorzieningen

Begrijpen de positieve en negatieve emoties die kinderen en ouders kunnen ervaren bij de transitie

Zien het kind en de gezinnen zoals ze zijn, hebben échte ontmoetingen met hen gebaseerd op een authentieke interesse

Vertrekken van een rijk en competent kindbeeld

Hebben een positief beeld van de meervoudige identiteit en meertaligheid van sommige kinderen en gezinnen

Voelen zich zeker genoeg om met diversiteit om te gaan

Zien de kinderen en de ouders als onmisbare partners

Zorgen voor de voorwaarden die nodig zijn om kinderen en ouders zich veilig en comfortabel te laten voelen om te praten en hun mening te geven

Zijn in staat om regelmatig te praten met ouders over leer- en zorgbehoeften

Hebben, wat de overgang betreft, een gedeelde verantwoordelijkheid met andere professionele begeleiders/leerkrachten

Zijn in staat om samen te werken met externe partners en de vaardigheden en expertise op te bouwen om met andere professionals samen te werken

Durven de bestaande structuren en praktijken in vraag stellen

Begrijpen het belang van reflectie en onderzoek als deel van hun werk

Doel: Zicht krijgen op bestaande praktijken in de gemeente/stad rond warme transitie van thuis, kinderopvang naar school/buitenschoolse opvang

Aanpak: Inventariseren (stap 1) en analyseren (stap 2) van de huidige situatie

Breng de huidige situatie en samenwerking m.b.t. de warme transitie in kaart: hoe, waarom, wanneer en door wie wordt er vandaag samengewerkt om deze warme overgang voor elk kind mogelijk te maken? Sluit dit ook aan bij 'onze dromen' en doelstellingen?

STAP 1: Inventariseer de huidige situatie aan de hand van een tijdslijn en de vier dimensies van continuïteit

Toon de tijdslijn en stel een vraag aan de groep: **welke acties nemen jullie nu al om een warme transitie op elk van deze momenten te bevorderen?** Visualiseer de initiatieven aan de hand van post-its op je eigen tijdslijn.

INSTRUMENT

Blanco tijdslijn als bijlage

De tijdslijn in bijlage visualiseert het transitieproces en de belangrijkste momenten worden hierin geconcretiseerd.

Bron: Van Laere, K., Boudry, C., Balduzzi, L., Lazzari, A., S., Prodger, A., Welsh, C. Geraghty, S., Režek, M., Mlinar, M., (2019). Sustaining Warm and Inclusive Transitions across the Early Years. Final report with implications for policies and practices. Ljubljana: ERI. http://start.pei.si/wp-content/uploads/sites/11/2017/01/06_FINAL-REPORT.pdf

INZOOMEN

- Is er voldoende spreiding van de initiatieven doorheen de tijd en/of zien we belangrijke leemtes?
- Is er voldoende aandacht voor de verschillende domeinen van continuïteit? Verschillende vormen van continuïteit overlappen elkaar en zijn niet strikt van elkaar te scheiden.
  - m.b.t. structurele continuïteit: Zijn er voorbeelden die iets vertellen over de samenwerking tussen de verschillende (basis)voorzieningen (preventieve gezinsondersteuning, kinderopvang, kleuterschool) in jouw gemeente, buurt, enz.?
Is er extra aandacht voor de ondersteuning van maatschappelijk kwetsbare groepen vb. kinderen die leven in armoede, nieuwkomers, enz.?
  - m.b.t. pedagogische continuïteit: Zijn er voorbeelden die iets vertellen over de afstemming tussen pedagogische kaders of over het aanbieden van een zorgzame speel- en leeromgeving?
  - m.b.t. professionele continuïteit: Wordt de verantwoordelijkheid om ouders te informeren, te sensibiliseren en te ondersteunen bij aanmelding, inschrijving, instap... in het kleuteronderwijs, gedeeld tussen diverse professionals uit onderwijs én voorschoolse voorzieningen? Wordt er tussen de professionals uitgewisseld over sociaal-pedagogische thema's relevant voor deze transitieperiode bv. ondersteunen van taalontwikkeling, wennen, zindelijkheid...?
  - m.b.t. continuïteit met thuis, buurt en gemeenschap: Hoe en op welke wijze wordt er ingezet op ouderbetrokkenheid en participatie?

STAP 2: Werken vanuit een droom en toekomstbeeld – Waar willen we naartoe? Wat is de gewenste situatie?

Nu ga je een stap verder. Denk na over waar je samen naartoe wil in de toekomst? Waar dromen jullie van?

Formuleer een aantal concrete doelstellingen:

- Op niveau van lokaal bestuur (zie lokale beleidsdoelstellingen)
- Op niveau van de samenwerking

Tijdsduur: ongeveer 30 min

TIPS

Tip: formuleer doelstellingen zo SMART mogelijk:

- Specifiek - Is de doelstelling duidelijk en concreet?
- Meetbaar - Onder welke (meetbare/observeerbare) voorwaarden of vorm is het doel bereikt?
- Acceptabel - Zijn deze doelen acceptabel voor de doelgroep en/of het beleid?
- Realistisch - Is het doel haalbaar?
- Tijdsgebonden - Wanneer (in de tijd) moet het doel bereikt zijn?

ACHTERGROND

In 10 stappen naar een warme transitie

Voor de inschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geef ouders een stem in de transitie: <ul style="list-style-type: none"> • ouders ondersteunen in keuze/inschrijvingsproces school (bijv. buurtwandeling) • ouders individueel of in groepsverband ondersteunen door hun vragen en zorgen over de transitie te bespreken (bijv. gespreksgroepen) 2. Creëer plekken voor spel en ontmoeting voor jonge kinderen en ouders (zeker met het oog op kinderen die niet naar kinderopvang gaan!) 3. Organiseer activiteiten voor kinderen in de kinderdagverblijven zodat ze al kennismaken met de school en evt. de buitenschoolse opvang
Tijdens de instap	<ol style="list-style-type: none"> 4. Ondersteun scholen en buitenschoolse opvang om een warm onthaal te organiseren tijdens inschrijvingsmoment (van formeel moment naar belevingsmoment) – belangrijke stap in leven van kind! 5. Laat kinderen en ouders samen wennen in de school, indien van toepassing ook met een vertrouwenspersoon van de opvang
Na de eerste schooldag	<ol style="list-style-type: none"> 6. Ondersteun scholen om een welkomstritueel voor kinderen en ouders in hun schoolpraktijk te organiseren. Een afstudeerritueel hebben we, maar wat met de start? 7. Ondersteun scholen en buitenschoolse opvang in het organiseren van een wederkerig ouderbeleid – transitieperiode stopt niet met de eerste schooldag 8. Bekijk met de betrokken actoren (school en buitenschoolse opvang) hoe de kleine transities doorheen de dag kwaliteitsvol voor kinderen kunnen lopen
Voor professionals en organisaties	<ol style="list-style-type: none"> 9. Organiseer inter-professionele lerende netwerken tussen scholen, voorschoolse en buitenschoolse kinderopvang en huizen van het kind. Daar kan men van elkaar leren over warme transitie, educare, wenbeleid, ouderbeleid, ... via intervisie, job shadowing, gezamenlijke acties organiseren... – Lokaal bestuur als katalysator 10. Breng vertegenwoordigers van voorschoolse voorzieningen, kleuteronderwijs en jeugd samen om een gezamenlijke en inclusieve kindgerichte visie in je gemeente/stad te ontwikkelen voor kinderen van 0 tot 6 jaar en hun gezinnen.

4 Opstellen gezamenlijk actieplan en opvolging

Doel: Formuleren van lokale acties

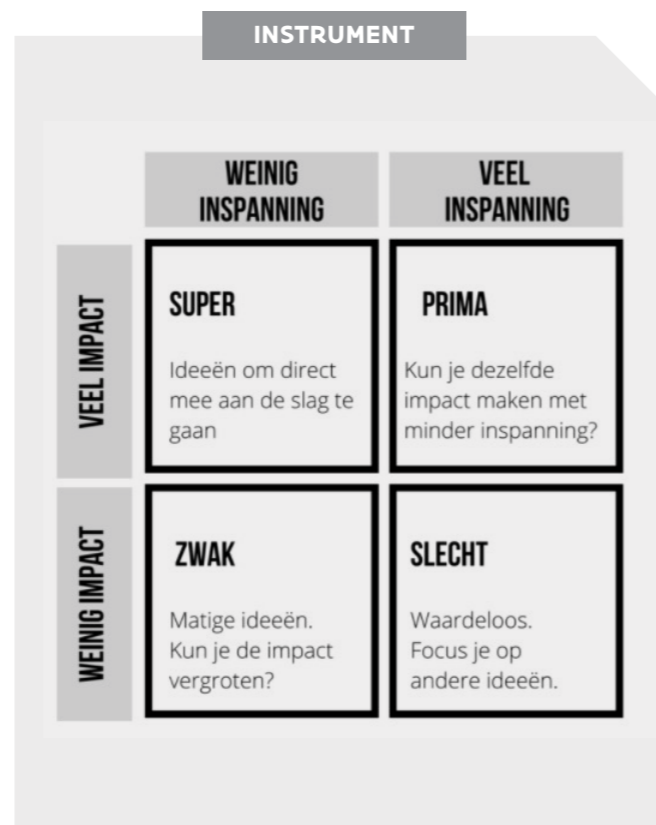
Aanpak: Komen tot een concreet actieplan met afspraken voor uitvoering en opvolging

Overloop per doelstelling (stap 3.2) onderstaande vragen:

Doelstelling 1: .....

- Welke acties uit de tijdslijn dragen al bij tot deze doelstelling? Moeten we hierin zaken bijsturen?
- Wat kunnen we bijkomend ondernemen aan acties?
- Sorteert de bijgestuurde en bijkomende acties om samen in te zetten op een warme transitie voor alle kinderen (universeel en proportioneel) in de matrix hiernaast en beslis samen waar jullie prioritair willen op inzetten.
- Maak concrete afspraken:
  - Verdeel en noteer: wie doet wat tegen wanneer?
  - Spreek af hoe en wanneer dit wordt opgevolgd

Tijdsduur: ongeveer 30 min

TIPS

Enkele gouden tips voor de brainstormfase:

1. Elk idee is goed: hoe meer ideeën je verzamelt, hoe beter. Er bestaan geen slechte ideeën.
2. Een idee is van iedereen: een goed idee heeft vele vaders. Associeer en bouw verder op een idee van iemand anders.
3. Geen 'Ja, maar': oordeel op het moment zelf niet over ideeën. Reageer niet met: ja, maar ... Laat beperkingen zoals budget, wetten, tradities achterwege. Uit een onrealistisch idee komt in een latere fase misschien een haalbaar concept.
4. Maak het leuk: met een fijne omgeving, koekjes op de tafel en een energiegelovende start.

Meer weten?

Artikels en brochures

- Een warme transitie naar de kleuterklas. Het perspectief van kinderen als uitgangspunt.” Artikel in Schoolwijzer. Downloadbaar via bib van de UGent: biblio.ugent.be/publication/8552013
- “Over thuis, buurt, kinderopvang, kleuteronderwijs en transitie.” Brochure Kind en Gezin. www.kindengezin.be/img/over-thuis-buurt-kinderopvang-kleuteronderwijs-en-transitie.pdf
- “Transitie tussen thuis, buurt, kinderopvang en kleuterschool.” Reflectie-instrument voor lokale beleidsactoren en praktijkwerkers. www.expoo.be/reflectie-instrument-transitie
- “Hoe voorschoolse voorzieningen onderwijsongelijkheid helpen doorbreken. Inspiratie voor lokale besturen in het werken met jonge kinderen en families in armoede.” Van Laere, K., Vandekerckhove, A., & Lambert, L. (2019). Artikel over de rol van voorschoolse voorzieningen en transities in armoedebestrijding. Je kunt dit lezen op Extensio of in het Handboek lerende gemeente (flankerend onderwijsbeleid): “(Om) armoede op school. Wegen voor een schoolbeleid.”, pp. 35-53, J. Maes & F. Van Camp (Eds.), Uitgeverij Politeia: Brussel
- “Warm, welkom en wederkerig. Naar een goede ouder-schoolsamenwerking. Inspiratieboek voor kleuteronderwijs.” Downloadbaar via <https://vbjk.be/nl/nieuws/2018/12/warm-welkom-wederkerig>. Boek met inspirerende praktijken wederkerige ouder-schoolsamenwerking, warme transities, hoe ouders bevragen ... “
- Draaiboek ‘warme transitie ‘ Opgroeien in Brussel (VGC). Binnenkort online. Wil je hierover graag geïnformeerd worden, neem contact op met hopen@i-mens.be en/of opgroeieninbrussel@vgc.be

Wetenschappelijke bronnen

- Klik de link of scan de QR-code voor meer wetenschappelijke bronnen: expoo.be/wetenschappelijke-bronnen-rond-transitie

Films en podcasts

- Podcast met Katrien Van Laere, VBJK, over wederkerige ouder-schoolsamenwerking in transitie: <https://soundcloud.com/inge-van-de-putte-71868991/katrien-van-laere-over-de-ouder-school-relatie>
- Podcast over belang van pedagogische continuïteit via samenwerking kleuterleerkrachten-kinderbegeleiders in instap- en eerste kleuterklas: <https://vbjk.be/nl/projecten/value> (onder ‘Publicaties’)
- In de Klasse-reeks “De Klas van Juf Jelke” geven prof. Ruben Vanderlinde en dr. Katrien Van Laere tips voor een goede ouder-schoolsamenwerking. Reportage-film. Met onder meer beelden over de instapklas, vanaf 21’30” boeiende schoolpraktijk: <https://www.klasse.be/134979/hoe-bouw-je-rijke-relatie-met-ouders/>
- “Over de Streep”, film over inspirerende praktijken voor warme en inclusieve transities: <https://vbjk.be/nl/publicaties/over-de-streep>

Websites

- Overzichtspagina rond kleuterparticipatie van de Vlaamse overheid, met onder meer inspiratie inzake ‘warme overgang’. <https://www.onderwijs.vlaanderen.be/kleuterparticipatie>
- Overzichtspagina rond transities, op de site van Expoo (Opgroeien). <https://www.expoo.be/transitie-tussen-thuis-buurt-kinderopvang-en-kleuterschool>
- Transitie, voor het eerst naar school.” Thema-pagina VBJK. <https://vbjk.be/nl/themas/transitie>
- START-project: in het Europese START-project ontwikkelde VBJK samen met lokale basisvoorzieningen en Europese partnerorganisaties een methodiek van professioneel leren om de transitiemomenten te verbeteren. <http://start.pei.si/>
- InTrans-project: bundelt ervaringen en zet beleidsbeïnvloedend werk op omtrent warme overgangen. Voor Vlaanderen zijn VBJK en de UGent betrokken. <https://www.issa.nl/intrans>
- Potential: website voor een inclusieve leeromgeving. Vooral bij ‘Bronnen’ vind je veel leduurtips rond samenwerken met ouders. <https://kenniscentrumpotential.be/kenniscentrum/bronnen>

Bijlage: tijdslijn

THUIS

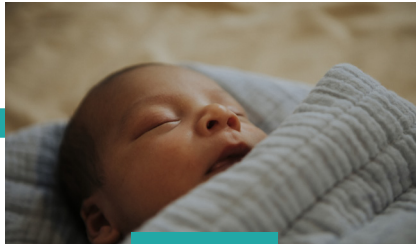
INSCHRIJVEN
KINDEROPVANG

ZWANGER

KINDEROPVANG
BABY'S OF PEUTERS

AANMELDINGSPERIODE
SCHOOL

0-1 JAAR

OF

THUIS

INSCHRIJVINGSMOMENT SCHOOL
EN BUITENSCHOOLSE OPVANG

1-2 JAAR

KLEUTERSCHOOL EN
BUITENSCHOOLSE KINDEROPVANG

NAAR
SCHOOL

2-3 JAAR

